

Liv Flesland & Jane Mounteney
STIFTELSEN BERGENSKLINIKKENE

FØRE VAR

RUSTRENDER I BERGEN 01/08

HOVEDFUNN HØST 2007 - VÅR 2008

Økning i salg av alkohol

Økning i bruk av kokain

Den økende trenden for Subutex
er stabilisert

Relativt stabil situasjon for de fleste
andre rusmidler

RESYMÉ

FORORD

RAPPORTEN FØRE VAR, som nå foreligger, er den 11. utgaven, og er i det sjettede året av utgivelser. Dette gir mulighet til å se rusutvikling i et tidsperspektiv, der både endringer i bruk og tilgjengelighet av rusmidler kan synliggjøres.

I denne rapporten fremgår det, at det fremdeles er en økning i alkoholkonsumet. Når det gjelder bruken av illegale rusmidler, er det kanskje særlig kokain som har vært viet oppmerksomhet de senere år. Denne gangen ser en fortsatt økning av kokain i Bergen. Bruken av kokain i Norge har også oppmerksomhet fra andre forskningsmiljø. Nylig startet SIRUS prosjektet «*En kvalitativ studie av rekreasjonsbrukere av kokain*». Her ønsker en blant annet å fremskaffe kunnskap om bruksmønstre for kokain og andre rusmidler over tid.

Etter fire år med økende misbruk av Subutex, har det nå stabilisert seg – noe som også kan forklares med endring i forskrivningspraksis. Når det gjelder intravenøse rusmiddelavhengiges helsetilstand skal en merke seg at det rapporteres om en økning av antall personer med Hepatitt C. Dette må forsterke en oppmerksomhet på rusmiddelavhengiges helsesituasjon.

Kunnskapen fra Føre Var formidles i en rekke sammenhenger både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Med bakgrunn i rapporteringen tas det nye initiativ til kunnskapsutvikling og innsatser. Eksempelvis er Utekontakten i Bergen nå i gang med kartlegging, for å vurdere behov rettet mot de yngste brukerne som har tilknytning til de tyngre opiatmiljøene i byen.

Etter modell fra Føre Var i Bergen, har nå flere byer i Norge etablert modellen for å overvåke rusmiddeltrender. Stiftelsen Bergensklinikkene har utarbeidet en manual for hvordan arbeide med å samle inn og systematisere data for overvåking av rusmiddeltrender, og flere byer har deltatt i veiledning/seminar for å kunne anvende modellen.

Overvåking av rusmidler og trender er et stadig tilbakevendende tema på en rekke internasjonale konferanser. Hvordan følge en tidlig utvikling av ulike rusmidler vekker interesse, og Føre Var ble nylig presentert på verdenskonferansen Harm Reduction 2008 i Barcelona. Både modellen Føre Var og resultatene fra denne type overvåking er presentert i en rekke internasjonale tidsskrifter.

*Mai 2008
Stiftelsen Bergensklinikkene*

ERLING PEDERSEN
Adm. direktør

FØRE VAR - VÅR 2008

HVA ER FØRE VAR?

Stiftelsen Bergenslinikkene, ved Kompetansesenteret, har siden våren 2002 drevet Føre Var – et system for overvåking av rustrender. Føre Var sin målsetting er å identifisere, overvåke og rapportere om trender i tilgjengelighet og bruk av rusmidler i Bergen. Føre Var samarbeider med mange ulike instanser og enkeltpersoner i Bergen. Dette gjør det mulig å innhente lokale data om tilgang og bruk av rusmidler. På bakgrunn av disse opplysningene, lages det to oversiktsrapporter, en hovedrapport og dette sammendraget, som distribueres til politikere i Bergen, fagpersoner i rusfeltet, forskere og andre som er interessert i eller jobber med rusmiddelproblematikk.

HVORFOR FØRE VAR?

Det finnes mye kunnskap om den lokale rusmiddelsituasjonen blant ulike instanser og hos enkeltpersoner i Bergen, men den er ofte «låst» og lite organisert. Føre Var tilbyr en metode for innsamling av slik informasjon, som etter grundig analyse, rapporterer tilbake oppdaterte funn. Føre Var-systemet er tidlig ute med å formidle siste nytt om rusmiddel-trender, slik at politikere og fagpersoner gis mulighet til å iverksette effektive og evidensbaserte tiltak.

FRAMGANGSMÅTE

I denne utgaven ser vi tilbake på fem og et halvt år med rapportering, samt på tendenser for de siste seks måneder, og beskriver trender for rusmiddelbruk i Bergen gjennom disse årene. Rapporten baseres på mange kvalitative og kvantitative rusrelaterte data, som bidrar til å gi et pålitelig bilde av rusmiddelbruken i Bergen. Kildene som benyttes er:

36 statistiske kilder som inkluderer salgstall for alkohol, behandlingsdata, data fra hjelpetelefoner og statistikker fra politi, tolletat og kriminalomsorg.

15 mediekilder som inkluderer internettsider, ungdoms- og trendmagasiner, lokalaviser og fagblader.

Spørreskjema fra nøkkelinformanter og kjentmenn.

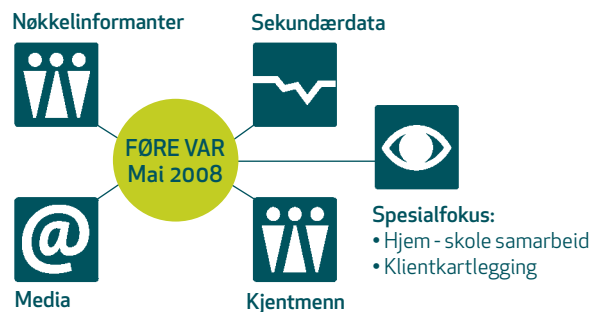
LITT OM NØKKELINFORMANTER OG KJENTMENN

Denne gangen har 31 anonyme nøkkelinformanter bidratt, alle utvalgt på bakgrunn av deres ekspertkunnskap om rusmiddelbruk i Bergen. Informantene består av fagfolk, rusmiddelbrukere og personer som er tett på ulike ungdomskulturer, eksempelvis disk-jockeyer, studenter eller ansatte i utelivsbransjen. Informantene rapporterer ved å besvare et spørreskjema hver sjette måned, og et utvalg av dem intervjues en gang i året. Informantene deles inn i gruppene uteliv, det generelle samfunn og risikomiljø/etablert rusmiddel-miljø. I tillegg har 14 kjentmenn bidratt ved å besvare et spørreskjema. Kjentmenn kan være rådgivere, inspektører, lærere eller helsesøstre ved ungdomsskoler i Bergen kommune. Dette er personer som observerer og har kjennskap til rusmiddelbruk blant skoleungdom i Bergen.

MANUAL – FØRE VAR: KARTLEGGING AV RUSTRENDER

I 2008 ble det utarbeidet en manual, «Føre Var: Kartlegging av rustrender», tilrettelagt for fagpersoner som ønsker å etablere et system for kartlegging av lokale rustrender. Stiftelsen Bergenslinikkene, Kompetansesenteret, tilbyr opplæring i bruk av manualen. For mer informasjon om dette, kontakt Jane Mounteney: jmou@bergenslinikkene.no.

Oversikten over rustendenser i Bergen presentert i denne rapporten, baseres på kilder som nevnt nedenfor:

HOVEDFUNN HØST 2007 TIL VÅR 2008

Økning i salg av alkohol

Økning i bruk av kokain

Den økende trenden for Subutex er stabilisert

Relativt stabil situasjon for de fleste andre rusmidler

ØKNING I SALG AV ALKOHOL

- Fra 2002 har Føre Var rapportert en økende trend for tilgjengelighet og bruk av alkohol.
- Perioden høst 2007 – vår 2008 bekrefter trenden, med fortsatt økning i bruk.
- Alle fem alkoholsalgskilder rapporterte økt salg, og tre av dem hadde en økning på seks prosent eller mer.
- Bergen fengsel hadde økning i antall og mengde beslag av alkohol eller sats i rapporteringsperioden.
- Kjentmennene rapporterte ingen endring i bruk, men gradvis økning i tilgjengelighet på alkohol blant ungdomsskoleelever.
- Nøkkelinformantene rapporterte ingen endring i bruk og tilgjengelighet.
- Alkohol var fortsatt det rusmiddelet som ga mest helse- og/eller sosiale problemer, og eksempler på dette var aggressivitet, uro, vold, hukommelsessvikt og organskader.
- Det var ingen endring i antall personer i drukkenskapsarresten eller i antall anmeldelser om promillekjøring hos politiet i Bergen.
- Hjelpetelefonen til LMS hadde en økning i antall henvendelser om alkohol i perioden.

ØKNING I BRUK AV KOKAIN

- Kokain er et sentralstimulerende rusmiddel som påvirker sentralnervesystemet.
- I perioden mellom 2002 og 2003 viste kokain et relativt stabilt mønster. Fra 2005 og fram til nå, har det derimot vært en økende trend i Bergen.
- For den siste perioden ser vi en kontinuering av den økende trenden, med størst økning i bruk, mens tilgjengeligheten var mer stabil.
- Bergen fengsel hadde økning i antall positive urinprøver på kokain.
- Nøkkelinformantene rapporterte sterk økning i tilgjengelighet og bruk av kokain. Den største økningen ble rapportert fra utelivsarenaen, hvor kokain var det tredje mest brukte rusmiddelet.
- Nøkkelinformantene rapporterte at det var flere yngre brukere, at kokain var blitt vanligere enn før og ble omsatt og brukt mer åpenlyst på utesteder i Bergen.
- Prisen på kokain hadde økt litt fra forrige periode, til 900-1200 kr/gram.
- Brukte slenguttrykk var «Cola», «pulver» og «snø».

DEN ØKENDE TRENDEN FOR SUBUTEX ER STABILISERT

- Subutex er et syntetisk opioid som brukes i substitusjonsbehandling ved opiatavhengighet/legemiddelassistert rehabilitering (LAR).
- Medikamentet omsettes illegalt og misbruk av Subutex viste en økende trend fram til sommeren 2007, da det jevnet seg ut.
- Subutex viste også denne gangen en stabiliserende tendens. Bruk var rapportert å være relativt stabil, mens tilgjengeligheten var mindre.
- Kripes hadde sterk nedgang i antall og mengde beslag.
- Vitusapotek Nordstjernen hadde nedgang i salg av Subutex.
- Nøkkelinformantene rapporterte gradvis økning i tilgjengelighet og bruk av Subutex. De fleste informantene som kjente til bruk, kom fra etablerte rusmiljø.
- Mest brukte inntaksmåte for Subutex var injisering, mens nest mest brukte var tablett lagt under tungen.
- «Sub» ble brukt som slenguttrykk.
- Illegalt pris på Subutex var cirka 400 kr for en 8 mg tablett.

RELATIVT STABIL SITUASJON FOR DE FLESTE ANDRE RUSMIDLER

Dette sammendraget er basert på en mer detaljert Førre Var-rapport. Ønskes hovedrapporten fra mai 2008, vennligst kontakt: Reidun Hesthammer: redh@bergensklinikkene.no eller ring: 55 90 86 34. Pdf-fil er tilgjengelig på <http://www.bergensklinikkene.no>

KOMMENTAR

Mye av det som rapporteres i den 11. utgaven av Føre Var, er en videreføring av tidligere identifiserte trender. Vi ser nok en gang en gradvis økning i alkoholkonsum. Alle våre salgskilder for alkohol har vist en oppadgående trend fra år til år, og tre av fem kilder har denne gangen en økning på over seks prosent. Samtidig, og kanskje i motsetning til dette, viser data fra Skjenkekontorets årsrapport (2006-2007) et stabilt antall skjenkebevillinger og økning i antall skjenkekontroller i Bergen kommune. Data fra politiets drukkenskapsarrest og antall anmeldte promillekjøringer var stabil, sammenlignet med forrige periode. Men alkoholen var, som alltid, det rusmiddelet informantene mente i størst grad var årsak til helseproblemer.

En annen sak Føre Var har fulgt over tid, er trenden for illegal bruk av Subutex. Etter fire år med økende misbruk, har trenden stabilisert seg i løpet av det siste året. Vinteren 2007 ble forskrivningen av Subutex i LAR endret, og Suboxone ble foreskrevet både til tidligere brukere av Subutex samt til nye LAR-pasienter. Etter klager fra pasienter, med etterfølgende anbefalinger om medisinerings fra Helsedirektoratet, ble Subutex fra høsten 2007, igjen skrevet ut til noen LAR-pasienter som hadde skiftet til Suboxone. Subutex ser fortsatt ut til å være mer vanlig enn Suboxone på det illegale markedet, og blir foretrukket av de fleste opiatbrukerne. Begge disse medikamentene viser et stabilt mønster i misbruk og tilgjengelighet i innværende periode. Antall pasienter i LAR er fortsatt økende, og de tidligere omtalte utenlandsreisene for å kjøpe Subutex rapporteres å være i gang igjen. Dette er faktorer som spiller inn på tilgangen av medikamentene i det illegale miljøet.

Som i den forrige halvårsperioden, viser heroin nok en gang svak økning i bruk, mens tilgjengeligheten rapporteres å være stabil. Denne økningen ser vi samtidig med at medikamentforskrivningen i LAR ble endret, og tilgangen på Subutex flatet ut. Økningen i bruk rapporteres fra cirka halvparten av våre nøkkelinformanter fra det etablerte rusmiljøet/risikomiljøet, og de indikerer en økning i andel unge heroinbrukere. Et av målene til Føre Var er å peke på områder der det kan være behov for ytterligere undersøkelser eller utredninger – og dette er nettopp et slikt område. Det er derfor positivt å kunne registrere at Utekontakten i Bergen har startet et HKH-prosjekt (Hurtig kartlegging og handling), for å belyse behov og tiltak rettet mot de yngste brukerne, som har tilknytning til de tunge opiatmiljøene i byen.

Føre Var kan denne gangen rapportere om en tredobling av antall personer registrert nysmittet med hepatitt C-virus, mot at det vanligvis bare har vært rapportert små endringer. Kan denne økningen skyldes nye rapporteringsrutiner alene, eller er det en reell økning i antall personer smittet med hepatitt C?

Nok en gang ser vi en økende trend i tilgang og bruk av kokain i Bergen. Vi har fått indikasjoner på at brukerprofilen har endret seg noe, mot at rusmiddelet er blitt mer vanlig, og ikke lenger bare er et «luksusdop» som brukes av en velstående minoritet. Om brukerne blir det sagt at de er yngre, og nå like gjerne kan være en håndtverker som en «kjendis». Økonomiske vansker i tilknytning til den høye prisen på kokain, blir trukket fram som et reelt problem for noen av brukerne. Samtidig får vi kanskje et positivt signal fra noen nøkkelinformanter – det er flere i Bergens avantgarde/trendsettermiljø som er blitt lei av kokain, og at det er blitt mindre «trendy».

KOKAIN: NOEN FAKTA

Kokain er et kraftig sentralstimulerende stoff som utvinnes fra bladene på kokaplanten og dyrkes hovedsakelig i Sør Amerika.

BRUK

PÅ GATEN selges kokain vanligvis som hvitt pulver (kokainklorid). Kokainklorid er oftest sterkt blandet ut og pulveret er ofte klumpete. Kokain omtales som coce, snow, flake eller blow. Kokainpulver blir vanligvis sniffet (inhalert gjennom nesen), og ikke fullt så ofte injisert eller røykt (basing). Kokain finnes også som crack. Det er rent kokain som vanligvis blir røykt og gir en sterk rusvirkning. Crack forbindes med problematiske bruksmønstre, men er ikke vanlig i Norge.

KOKAINBRUKEN har økt de siste årene. Undersøkelser viser at det i perioden 1998 – 2006 var en tredobling, fra tre til ni prosent, blant unge voksne (21-30 år) i Norge, som hadde prøvd kokain. Bruk av kokain er mest utbredt i de store byene, og Oslo peker seg ut med høyest forbruk (SIRUS, 2008).

BESLAGENE av kokain i Norge har vært stigende de siste årene, og 2007 var et rekordår både for antall beslag og beslaglagt mengde (Kripos, 2007).

VIRKNING

VIRKNINGEN av kokain avhenger av inntaks- måte, mengde og brukerens tidligere erfaringer med stoffet. Kokainrusen er intens, men kortvarig, vanligvis 15-60 min, og kan gi en følelse av økt energi, våkenhet, oppmerksomhet og selvtillit. Behovet for mat og søvn reduseres.

SKADEVIRKNINGER

AKUTT og kronisk kokainbruk, ofte i kombinas- jon med andre stoffer, kan gi mange helseskader.

KOKAINBRUKERE kan føle seg engste- lig, søvnløs, irritabel, depressiv og kan bli vanskelig å omgås. Kokainbruk kan føre til psykoser, vrangforestillinger og aggressiv atferd. Sniffing av kokain kan øke risiko for neseblødning og etseskader på neselimhin- nen. Injisering av kokain medfører risiko for overføring av blodbårne sykdommer, eksempelvis hiv og hepatitt C. I tillegg kan kokain gi hjerteforstyrrelser.

DE PSYKISKE virkningene kommer først og fremst ved høyere doser og/eller gjentatt bruk. Tegn på regelmessig bruk er skjelvinger, rennende nese og eksem ved neseborene. Det kan oppstå hull i neseskillevæggen. Menn som bruker kokain regelmessig, kan utvikle impotens.

DEN HØYE PRISEN på kokain kan føre til økonomiske problemer for de som bruker det regelmessig.

AVHENGIGHET

KOKAIN OG CRACK virker på belønnings- systemet i hjernen, og gjentatt bruk kan føre til avhengighet. Faren for avhengighet er størst hvis man røyker crack, og hvis man inntar kokain intravenøst.

BEHANDLING

I EUROPA har antallet behandlings- søknader relatert til kokainbruk økt de senere årene, særlig blant de som oppsøker behandlingsapparatet for første gang (EMCDDA). Det eksisterer ingen motgift mot kokain, slik det gjør mot for eksempel heroin. Ulike midler og terapier kan lindre symptomer og hjelpe brukeren gjennom avvenning.

KILDER

<http://www.shdir.no>

<http://www.fhi.no>

<http://emcdda.europa.eu>

FØRE VAR HAR MANGE SAMARBEIDSPARTNERE. VI VIL GJERNE TAKKE:

AS Vinmonopolet / Coop Hordaland / Hansa Borg Bryggerier ASA / Helse Bergen – Akuttmedisinsk seksjon / Helsevernetaten – Bergen kommune / Hordaland politidistrikt / Kirkens Bymisjon / Kjentmenn ved ungdomsskolene i Bergen / Kollegaer ved Stiftelsen Bergensklinikkene / Kontor for skjenkesaker, Bergen kommune / Kriminalomsorgen region vest / Kripos / Landsforbundet Mot Stoffmisbruk / Ringnes AS / RUStelefonen / Straxhuset – Bergen kommune Tollregion Vest-Norge, Bergen region tollsted / Utekontakten i Bergen / Vectura AS / Vitusapotek Nordstjernen

En spesiell takk til medlemmer av ekspertgruppen og alle nøkkelinformantene som har deltatt i Føre Var.